Улуг байырлал-биле, эштер!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 257 (10854) | 1978 чылдың ноябрь 7, вторник | 1925 чылда үндүрүлүп эгелеткен | Өртээ 2 коп.

ОКТЯБРЬНЫҢ ОККУР БАЗЫМЫ

Сайзырадыг социализмниң манифези, бистиң чуртувустуң Улуг Октябрь сөөлүндеги хөгжүлдезиниң мөөнөттинген түүнели — Совет Конституцияны хүлээп алганындан бээр бир чыл оюн совет улус улуг өскүрлүүшүүн-биле бир ай бурунгаар демдеглеп эрттирген. База бир төөгүлүг юбилей—Ленинчи комсомолдуң 60 чылын демдеглээни Октябрьның хөрээнге шынчы чоруктуң. Коммунистиг партияны долгандыр совет аныяктарның сырый каттышканының чырыткыланчак өскүзүү болган. Ам бистер Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюн кайгамчыктыг политиктиг болгаш күш-ажылчы сорук кириишкин-биле байырлап турар-дыр бис. Ол дугайын чоокта чаа Москвага болган байырлыг хурал онзагайы-биле өскүскен. Ол дугайын улуг Төрээн чуртувуска бөгүн болур демонстрациялар, чыскаалдар херечилээр.

1917 чылдың октябрьда Россияның ажылчыннары болгаш тараачыннары революсчу бодалдың болгаш ажыл-чорудулганың гениймиин В. И. Ленинниң баштааны Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле дарлакчыларның тергииделин дүжүр октааш, эрге-чагырганы бодунуң холунга алган. Улуг Октябрь бо чүс чылдың өндүр улуг болуушкуну болган. Октябрь революциязы бистиң Төрээн чуртувустуң салым-чолун үндезини-биле өскертиен. Улуг Октябрь кижи төрелгеннинг хөгжүлдезинде чаа, коммунистиг үе-чаданың келгенин медээлээн.

Совет кижилер хамааты болгаш Ада-чурттуң дайыннарының чалбыыштыг чылдарында революсчу чаалап алыышкыннарны камгалап алган. Совет кижилер маадырлыг демисели, могаг-шылаг чок күш-ажылы-биле күүлүг күрүнени — Совет Социалистиг Республикалар Эвилелин тургузуп алган.

Октябрьның хөрээн уламчылап, партияның ленинчи угланыышкынын боттандырбышаан, бистиң чуртувус ниитилел амыдыралының бүгү-ле адырларынга кайгамчыктыг чедиишкиннерни чедип алган.

Совет ниитилелдиң бүгү амыдыралы СЭКП-ниң XXV съездизиниң хей-аът киирикчи салдарының байдалында чоруп турар. Чурттуң үлетпүр күүзү улам-на өзүп, көдээ ажыл-агый чаа-чаа бедиктерже көдүрлүп, чоннуң материалдыг болгаш культурлуг байдалы дыка бедээн. Көдээ ажыл-агыйның улам ыңай хөгжүлдези дээш партияның демиселинге чаа үеде болган СЭКП ТК-ның июль Пленуму бо чылын болуп эрткен. Партия ТК-ның март (1965 ч.) Пленумунуң сөөлүнде дыка хей аграр айтырыгларны чогумчалыг шиитпирлээрин партия чедип алган. Сөөлгү чеди чылдарда ниити продукцияның чылда ортумак хемчээли март Пленумунуң мурнунда ындыг үеге деңнээрге 1,4 катап, колхоз, совхозтарда күш-ажылдың будуруқчулүү 1,7 катап өскен. Оон-даа өске улуг чедиишкиннер-биле чергелештир, көдээ ажыл-агыйның ниити деңнели совет ниитилелдиң өзүп турар хереглелдерининг ам-даа дүүшпейн турарын демдеглээш, оон улам ыңай дыка өзүлдезиниң улуг программазын Пленум ажылдап ылган.

Советтер чуртунуң бүгү ажылчы чоннары-биле бир дөмей, бистиң республиканың ажыл-ишчилери боттарының чогаадычы күжениишкиннерин партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседиринче углап, бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киржип турарлар. Оон түүнелинде чедип алдынган өскү чедиишкиннер дугайында медээлер Тыванын бүгү булуңнарындан кээп турар. ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганының бир чыл оюнга чедир беш чылдың үш чылының планын күүсеткениниң дугайын 20 будуруллгелериниң коллективтери, 172 бригадалар болгаш 2 муң ажыг ажылчыннар илеткээннер. Бо чедиишкиннер чаа Үндезин Хоойлунуң бир чыл оюн күш-ажылчы белектер-биле утпуур дээш калбарган социалистиг чарыштың ачызында чедип алдынган. Кызылда сүт комбинадының, «Тыва суг тудуг» трестиң № 2 КМК-зының, Хову-Аксының АТБ-зинин, Кызылдың аъш-чем садыының, Эрзин районнуң амыдырал хандырылга комбинадының коллективтери Октябрь мурнунуң күш-ажылчы эзлчээниң шалыпчылары болганнар.

Тожу районнуң, «Чодураа», «Ак-Туруг», «Мурнакчы», «Бай-Тал» совхозтарның сүт-бараан фермаларының ажылдакчылары күрүнеге продукция садарының чыл планнарын ажыр күүсеткеннер. «Хөндергей», «Дөң-Терезин», «Шекпээр» совхозтарның эзт садар талазы-биле чылдың планныг онаалдаларын күүсеткени байырлалга төлептиг белеи болган. «Хемчик» совхозтуң ажыл-ишчилери бо чылын төргиин эки ажылдааш, күрүнеге эзт, дүк садар талазы-биле чыл планнарын октябрь айның бирги чартыында-ла күүседипкеннер. Ук ажыл-агый сүт садарының тос айлар планнарын база күүсеткен. Эрзин, Бии-Хем районнарның ажыл-агыйлары ниити малдың баш санын өстүрүп, бүгү чүүн малдарны менди камгалап алырын дыка бедитпишаан, сүт болгаш эзт садарының тос айлар планын ажыр күүсеткилээн. Ынчалзажок бо чылдың эрткен айларының түүнели-биле алырга, республиканың үлетпүрүнде, көдээ ажыл-агыйында четпестер зөзөш зөвс. Совет кижилерниң байырлалдар үеинде чедиишкиннерни демдеглеп тура, кичээнгейни, күштү шиитпирлеттинмээн айтырыгларже мөөнөөр чаңчылын өзүгаар ажыл-ишчилер четпестерни билип, чылдың планныг даалгаларын күүседир дээш ажылдаар быжыг тура-соруун илергейлеп турарлар.

Улуг Октябрьның 61 чыл оюн бис-биле кады ажы-дүүма социалистиг чурттарның улустары болгаш бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен байырлап турар. Совет улус Улуг Октябрьның иззэн оруу-биле чырытылыг келир өйже бүзүрелдиг, өскүр базым-биле чоруп орар.

МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМНИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ, КОММУНИСТИГ ПАРТИЯНЫҢ УДУРТУЛГАЗЫ-БИЛЕ — БУРУНГААР, КОММУНИЗМ ТУРГУЗУУШКУНУНГА ЧАА-ЧАА ТИИЛЕЛГЕЛЕРЖЕ!

В. МАЯКОВСКИЙ

«ВЛАДИМИР ИЛЬИЧ ЛЕНИН»

(Шүлүглелден үзүндү)

Эрткен оруум
түнеп,
чурттарлгамның
Эц-не чырык хүнүн дилеп,
чинчерлеңгеш.
Эге хүнүү,
чөөрби бештиң хүнүн—
Эгүүр шагда —
чаңгыс ону
сактып кээр меп...
Боо чамыы
шаккылаткан,
маргышкан-даа,
Дужаал алгаш,
далашкан-даа
кижилер бар.
Боже,
узун коридорнуң
ужундан,
Дуу оон,
Ленин
билдиртпейн
кирип келген.
Тулчуушкунче
Ильич
баштап кирее-даа,
Солундан
оон чуруун
ам-даа көрбээн болгаш,
Дустан ажыг,
бижектен чадыг
одажыр.
Солдаттар
иткилежип,
алгыржып турган.
Шак ол
күзелиниң
демир шуурганы
Сактырга,
уйгузу хамаан-даа дег
Ильич
Эдлештир
холдарын чүктей
туткудай каап,
Эргий көрүп,
доктаай дужуп,
базып чораан.
Сестер үтээн
чүрээн
шылгеп,
шенээзиг,
Доман баскан
сеткилин
ушта тыртканыыг,
Сеспүрергеш,
ораашкыныыг
бир-ле ооргче
Дорт көрүп,
эндег чокка
шинчилеп турган.
Тараачының хинчээн,
фронтунуң ыглыын,
Путиловчу,
побельчиниң
тура-соруун
Даап эвес,
боду
караа-биле
көргеш,
Мурнунда-ла
билгеп-дир деп
эскерген мен.
Бүдүн чартык миллиард
кижиниң салымын,
Бүдүн
чүс можуну
ол угаазылап билир.
Амгы делегейни
дүн өттүр
шинчилээш,
А өртенинде чарлаан:
— БҮГҮДЕГЕ!
БҮГҮДЕГЕ!
Ол болза —
Ханга төрээн
фронтуларга,
Байларга садыкан
Хамык күлдер
шуптузуунга дээш ол.—
ЧАГЫРГАНЫ СОВЕТТЕРГЕ!
ЧЕРНИ ТАРААЧЫННАРГА!
ТАЙБЫҢНЫ УЛУСТАРГА!
ХЛЕБТИ АШТААННАРГА!

ДҮҮН КЫЗЫЛГА

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга турасказткан улус депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң болгаш СЭКП хоорай комитединиң байырлыг хуралы дүүн хөгжүм-шии театрынга болуп эрткен.

Байырлыг хуралдың президиумунда—республиканың болгаш Кызылдың партия, совет органнарының удуртукчулары, будуруллгениң мурнакчылары база МАРН ТК-ның кежигүнү, намның Баян-Өлгий аймак комитединиң бирги секретары Л. Хурлээ.

Байырлыг хуралды Кызыл хоорнүүскомнуң даргазы Ш. Д. КУУЛАР ажыткан.

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП Төп Комитединиң Политбюрозунуң составын байырлыг хуралдың хүндүлүг президиумунга хуралдың киржикчилери аажок улуг сорук кириишкиннинг соңгаан.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнуң дугайында илеткелди СЭКП Тыва обкомунуң бюро кежигүнү, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. К. МЕНДУМЕ кылган.

Байырлыг хуралдың сөөлүнде оон киржикчилеринге байырлалдың улуг концертин көргүскен.

БИСТИҢ АЛЧЫЛАРЫВЫС

МАРН ТК-ның кежигүнү, намның аймак комитединиң бирги секретары Л. Хурлээге баштаткан МАР-ның Баян-Өлгий аймааның делегациязы бистиң республикавыста аалдап келген. Бистиң республикавыска чоруп турганының үеинде олар партия комитеттериниң партийжи организахчы болгаш идеологтуг ажылдарының дуржулгазы-биле танышканнар. Аалчылар «Тыва даг-дүгү» комбинатка, Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» совхозуга болгаш Кызылдың чамдык тудугларынга чорааннар.

СЭКП обкомунга СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандилат, СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин-биле Л. Хурлээниң база оон-биле кады келген эштериниң арызында беседа болган. Беседага СЭКП обкомунуң секретарылары, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң удуртукчулары киришкеннер.

Күш-ажылчы белектер

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ҮЛҮҮНДЕ

Улуг Октябрьның байырлалын «Каз-Хем» хөмүр-даш разрезиниң ажыл-ишчилери күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткаан. Олар эрткен он айларда 615 муң тонна хөмүр-дашты каскан азы пландан ажыр 58 муң тонна одаар чүүлдү берген. Мындыг эки көргүзүүлерни күш-ажылдың будуруқчүлүүн белдирип, социалистиг чарышты дээштиг организастан турган чедип алган.

Байырлал мурнунуң социалистиг чарыжынга Анатолий Нехорошовтуң удуртканы экскаватор машинистери бирги черни алган. Олар онгу беш чылдың үшкү чылының хөмүр-даш казар планын хуусаа бетинде күүсеткеш, амгы үеде 1979 чылдың февраль айның үлүүн кылып эгелээн. Өрүмнээр стахановтуң машинизи Михаил Реп, БелАЗ чолаачызы Ефим Чеботаев болгаш өскелер-даа хүн пормазын доктаамал ажыр күүседип турарлар.

Т. ХЕРТЕК.

ӨСКЕЛЕРНИ МУРНАП

Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтуң мал ажылдыгларын онгу беш чылдың үшкү чылының планныг даалгаларын база алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүседир. Улуг Октябрьның 61 чыл оюнга чаа-чаа күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш эрешудургу ажылдааннар. Бо совхоз күрүнеге эзт болгаш дүк садарының чыл планын республиканың ажыл-агыларындан бир дугаарында күүсеткен. Чылда 1500 центнер эзт садар планын ол 1553 центнер кылдыр азы 102,5 хуу күүсеткеш, районнуң совхозтарының арызында калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар.

«Хемчик» совхоз (директору О. Сарыглар) бо чылын күрүнеге 210 центнер дүк садар планныг турган. Ноябрь 1-де-ги медээ өзугаар, ол херек кырында 224 центнер кылдыр азы 106,7 хуу күүсеттинген. Ажыл-агый дүк планын чедиишкиниг боттандырарынга Сайыт Хомушку, Александр Саая, Шаңгыр-оол Саая, Борис Хомушку дээн ышкаш мурнакчы малчыннарның киргген үлүг-хуузу улуг болган.

Амгы үеде совхозтуң малчыннары, кыштаглаашкынны эки эртперинче бүгү күжүн салган кызымаккай ажылдап турарлар.

(Бистиң корр.)

БАЙЫР ЧЕДИРИИШКИННЕРИ

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнуң байырлалының бүдүүзүнде СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң адресинге байыр чедирген телеграммалар СЭКП Бурят обкомундан, Бурят АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумундан болгаш Министрлер Чөвүлелиндеп, СЭКП Калмык обкомундан, Калмык АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумундан болгаш Министрлер Чөвүлелиндеп, СЭКП Якут обкомундан, Якут АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумундан болгаш Министрлер Чөвүлелиндеп, партияның Алтай болгаш Краснояарск крайкомнарындан болгаш крайкүүскомнардан, СЭКП Иркутск, Даг-Алтай, Чита база Хакас обкомнарындан болгаш облкүүскомнарындан, Сибирьниң Кызыл туктуг шериг округунуң Шериг чөвүлелиндеп, ССРЭ-ниң Күрүнениң айыл чок чорук комитединиң кызыгаар шериглериниң Шериг чөвүлели болгаш Политиктиг эргелелиндеп келген.

Телеграммаларда партияның XXV съездизинин, СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин күүседиринге моон соңгаргы чедиишкиннери, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежневтиң Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүг районнарынга ада-чорук кылып чораш, чутаалаанны айтыышкынларны болгаш сүмелерни амыдыралга боттандырарынга чедиишкиннерни база ол ышкаш чаагай кадыкшылды, улуг аас-кежиин Тываның ажылчы чоннарынга чүректиг-ханызындан күзеп турар.

ОКТЯБРЬНЫҢ КЫЗЫЛ ТУГУ

САЛГАЛДАРНЫҢ ААС-КЕЖИИ

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнуң байырлалында бүгү чурттарның хөй-биитизи, делегейде миллион-миллион ажылчы чоннар бистиң Төрөөн чуртувусче—бүгү чонвуң эң баштайгы социалистиг күрүнезинче көрүп, ону бүгү-биити тайбыцыын, улустарның национал хамаарышпас чоруунуң болгаш социал дешилгениң идегелдиг магадылады — тендиш дивес күчүлүг оран деп алгап-йөрээп турар. Эрткен чылды хөй националдыг совет улус ССРЭ-ниң чаа Конституциязының хереллинге чурттап, ажылдап эртирген, ынчангаш бистиң бүгүнгү байырлалывыс кайгамчык чаагай болуп турар дээрзин чон билир.

Төөгүлүг чедишкиннерин салгалдарның ажыл-херээзиден, оларның күзел-чүткүлүнүң боттанылышкынындан тодаргай көрүп болур. Төөгүге алдан бир чыл—ындыг-ла үр эвес хуусаа. Октябрь революциязының киржикчилери, хамааты дайынының маадырлары, Тывага өөскөн улусчу революцияның идепкейлиг ажыдакчылары—амыы эң улуг назылыг салгалдың кижилери бистиң аравыста амдаа чурттап, ажылдап чоруур, олар аныяк салгалдың дагдынакчылары болуп, боттарының дуржулгазын пионерлерге болгаш комсомолчуларга дамчыдып, чүректерде революсчу чалбыш кажан-даа өшпес, кезээде чалыы болуруп бадыткап чоруур.

Тывага баштайгы Советтер Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгезинин соонда, каш-ла ай болганда—1918 чылда тургустунган. 1921 чылдан соңгаар Советтерниң идеязы тива чонуң медерелинге улам ханыы-биле сиңгиргин, оон амыдыралчы кол херээ болу берген. Феодал-теократтыг тургузугну чылча шапкаш, эрги Тываны чаа, социалистиг орукче хөгжүдери, лама-хамнарның идеологиязындан чонну чарып, тарамык, көшкүн амыдыралдыг кижилерни социализмниң ёзузунга кижизидери шаптараазын чок, чиик болгаш белен болган дээр барымдаа чок. Экономиказы хожудангай, бижик-билигиг кижи ховар республиканың эге базымнарынга удур ангы дайзынары боо-моңгулуг тура халыышкын үндүрүп-даа, чажыды-биле-даа демисежип турган.

Социалистиг экономика бистиң республиканга барык-ла күүрүг черге үлеглеттинип эгелээн—садыг-саарылганы организастаары, колхоз-совхозтарны тургузары берге турган.

Тыва улустуң чаа амыдыралче күзелчүткүлүн Совет Эвилелиниң акы-дуңма улустары деткип, чырыткылыг келир үеже баар оруунга таваржып турган бергелерни ажыр эртеринге боттуг дузаламчыны көргүзүп келген.

Бөгүнгү Тывада Бүгү-эвилел ужур-дузалыг үлетпүр бүдүрүлгелери, механизациябиле чепсегленген көдээ ажыл-агый, культураның түс-чүс одаглары, сүүр бүгүзүнде школалар, эмнелгелер бар апарган. Педагогика институту, Красноярскиниң политехникиг институдунуң филиалы, эртем-шинчилел болгаш башкылар билиг бедиидер институттар, экономика болгаш көдээ ажыл-агый шинчилениг лабораториялары тургустунгулаан, оларда эртемниг 3 доктору, 40 ажыг кандидаттары ажылдап турар. А үжен-не чыл мурнунда бүгү республиканга национал кадрлардан дээди эртемниг чаңгыс эмчи, чаңгыс литератор, чаңгыс математик, чаңгыс төөгүчү ажылдап турган, чаңгыс ортумак школага өөренир дээш дөрт дугаар класс дооскан өөреникчилер республиканың бүгү булуңнарындан аттыг, чадаг чыглып кээп турган.

Бөгүн, чай оъду кескен кодан чылгы айыңайдыр киштежип турда-ла, «хоорай кирер дээн кижи мен, автобус келбейн барды» дижип орар-ла болгай бис.

Хонар шолчүгежин долганып, чавызап ап чоруур самолётту эдерти шаап магадап, кайгап турган үеристен бээр дөртен чыл эртпээн. Оларны башкарган баштайгы ужудукчуларывыс — революция соонда-гы ийги салгалдың кижилери А. Елзак, Х. Хопуя, А. Чимий-оол болгаш өскелердаа бөгүн бистиң аравыста ажылдап, чурттап чоруур, диригг төөгүвүс-түр. Ам агаар транспорту Тываның бүгү районнарын харылаштырыпкан—чеди айлыг чаштардан чеден харлыг кырганнарга чедир самолёт хөлгеленмээн кижи бисте бар бе? Барык-ноок.

Москвада КУТВ-тун дыынакчылары, Ленинград, Улан-Удэ рабфактарының студентилери С. Топа, О. Шагдыр-Сурун, С. Танов, О. Толгар-оол, С. Серекей, М. Бичe-оол олар Улуг-Хемнің салдап бадып турган болза, ам Саян далайының тыныжы чоокшулап келген: эрткен чылын Улуг-Хемге, Бии-Хемге болгаш Каа-Хемге пассажирлерлер соортур «Заря» теплоходту Саян ГЭС-тиң тудуунуң чанындан капитан М. Ашак-оол Кызылдың суг ортээлинге чедирип келген, Енисейск хоорайның хем флотунуң училищезинде капитаннар, штурманнар, механиктер—келир үениң сугжуларын белеткеп турар. Ынчангаш транспорттуг база бир хевири удавас бистиң республиканга калбаа-биле ажыглаттынып эгелээр. Ол республиканың будүрүкчү күштерин улам сайыырадырынга улуг демек болуру чугаажок. Опу чогаалчы К. Кудажы «Далай дуванде дангына» деп шиизинге чуруп, Саян далайының чалгыларынга эжиндирер чаа салгалдың кижилериниң эрес соруун, шалын-кежээ ажылдап-ижин—бо хүннерин чаартылгаларының кижилериин угаанмедерелинге чаагай салдарын уран сөстүн күжү-биле тодаргай көргүскен.

Аал коданындан аттанза, суму товаан чылда ийи-чаңгыс көөр чораан тывалар бөгүн Москва, Ленинградта болуушкуннарны боду киришкен дег көрүп орар. Мырыңай чоокка чедир-ле, амыы пионер назылыг салгалдың кижилери төрүттүүн турда, бистиң республиканга чон турган телевидениениң парын техниказын, оон «Орбита» станциязының ажылын бисте кошкүн малчын чораан араттарның ооллар, кыстары башкарып турар апарган.

А кижилер... Совет Тываның кижилери — Октябрьның чырыткылыг идеяларын бурунгу Азияның буурул арнын чаарты боттандырган болдар, кыстар бистиң кол байлаавыс ол. Олар—Октябрьның Кызыл тугун идегелдиг-меге холдарындан салбас.

Юрий КЮНЗЕГЕШ.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, көдээ ажыл-агыйның бүгү талалыг болгаш шапкын хөгжүлдези дээш демисежиңер!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

Саалда соонда. А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ШАЛЫПКЫН ЧОРУТКАН

«Кызыл тараачын» совхозта күскү чер андарылгазының планы долузу-биле күүсеттинген. Ол ышкаш үрезин арыглап урар ажыл база чедиш. кинниг чоруттунган. Совхоз бодунуң 1400 тонна үрезиннерин тарыырының чогуур шынарынга чедир ажылдап кылган, 300 тонна үрезинни хереглекчилерге берген.

Органиктиг чемишчидилгелерни шөлдерге төгерериниң планын ажыл-агый колдуунда күүсеткен. Бо ажылга хоочун чолаачы Виктор Иванович Меркушев биле аныяк коммунист Александр Петеримов олар шылгараан. Р. Меркушев ам 1980 чылдың үлүүнде, а оон аныяк эжи 1979 чылдың үлүүнде ажылдап турарлар.

Күскү чер ажылларын чедиишкиниг чорударынга С. Чекулаев удуртkан № 2 хову-трактор бригадазының кежигүннери улуг үлүг-хуузун киирген.

З. ДОКУЧИЦ.

Бии-Хем район.

ХЕЙ-АЪТ КИИРГЕН

Улуг Октябрьның 30 чыл оюн 1947 чылдың ноябрь 7-де байырлалдыы-биле демдеглеп эрттиргеп. Ол улуг болуушкунга турааскаадын Баян-Талга тургустунган чаа колхозту «Октябрь 30 чылы» деп адаан. Октябрь революциязының хереллериниң одунгэл хостуг эрге-шөлээлиг араттарны, бистерни ол ат уламаажыл-ишче хей-аът киирген. Ынчангаш колхозтуң адынга төлептиг болур дээш ажыл-агыйның экономиказын хөгжүдер хөрекке идепкейлиг киржип келген бис.

Ол үеде ажыл-агыйның экономиказы кошкак турган. Колхоз төвүнге эге школа, бир башкы бажыңы, контора, 3—4 чуртталга бажыңы турган. Трактор-даа, чүүк машиназдаа турбаан. Аът, шарыбиле көжер, ыяш сөөртүр, тараа тарыыр турган бис.

Каш-ла чыл эрткенде хожудангай ажыл-агый хөгжүп, колхозчуларның амыдыралы үндезини-биле өскерилген. Ол үгле Улуг Октябрьның ачызында, Коммунистиг партиниң болгаш Совет чазактың хүн бүгү ада сагыш салыышкыныңың түңнелинде боттанган.

Амгы үеде бистиң совхоз механизастаттынган сайыырангай ажыл-агый болу берген. Янзы-бүрү марканың 32 трактору, 13 комбайн, 32 автомашина болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа техниказы четчири-биле бар. Совхоз төвү танытынмас кылдыр чаартынган, ында ортумак школа, 200 олуттуг Культура бажыңы, ясли-сад, библиотека, эмнелге, магазин, столовая, ажаалга кассазы, почта салбыры болгаш хей сапныг чуртталга бажыңнары бар.

Совхоз ажылчыннарының амыдыралының деңнели, культуразы, билии бедээн.

Партия болгаш чазактың ада сагыш салыышкынынга харыы кылдыр совхозтуң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXV съездизинин болгаш партия Төп Комитединиң июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш шулдургу ажылдап турарлар. Күрүнеге эзт, сүт, дүк садарының он айлар планын, ниитиниң малынга чем белеткээр опаалдаңы ажыл-агый күүсеткен. Амгы үеде малды кыштаан хүр ажырар дээш ажылдап турар бис.

Д. МОНГУШ,

совхозтуң кол инженери.

Холум дыңзыг, соруум бедик

КУРЛАВЫРЛАРНЫ АЖЫГЛААШ...

Бистиң Чөөн-Хемчик районда «Большевик» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының коллективи ажыктыг чоруктун болгаш шыпарның беш чылының эгезинден бээр сүт бүдүрерин көвүдевр талазы-биле өскүү түңнелдерин чедип ап келген. Фермада сименталь уксаалыг 200 инек бар. Ында 8 саанчы ажылдап турар бис. 1978 чылдың тос айларында 405 тонна сүттү бүдүрдүвүс. Ол болза эрткен чылдың дургузунда бүдүрген сүт-биле барык-ла дең.

Саанчыларның саатан сүдүнүн хемчээли чылдан чылче өзүп турар. Эрткен чылын фермага ниитиин-биле бир инекке опааштыр 2263 килограмм сүт сагдынган. Бо чылдың тос айларында ол деңнелди ажыр баа берливис. Бодумга быжыглаан 25 инектиң бирээзинден-не ортумаа-биле 2821, саанчы эштерим Кара-Сал Бакаан—2703, Иргит Анай—2606 килограмм сүттү саан алдывыс.

Чедиишкиннер ала-чайгаар болдунмас, бар курлавырларны дилеп, шын ажыглаарындан болдунар. Фермада холбиле кылыр ажылдарны механизастаан, 1976 чылда 200 инек кирер механизастаттынган чаа кажааны ажыглалга киирген соонда күш-ажыл чиигээн, оон будүрүкчүлүү ийи катап бедээн.

Ам база 200 инек кирер механизастаттынган ийиги чаа кажааны бо чылдың төнчүзүнде ажыглалга киирер деп турар. Ынчангаш саар инек саныын 400 баш чедирер. Бир саанчыга 40-50 инекти быжыглаар. 1979 чылда ферма 640-650 тонна сүттү күрүнеге садып болур апаар. Ону чедип алырының бүгү аргалары ферманың ажыл-ишчилериндe бар.

Ынчангаш Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының коллективи беш чыл планын дөрт чылда күүсеткен, сөөлгү сөзүнге эе болур дээш күчүлдүг ажылдап турар.

Т. КАРА-САЛ,

саанчы, Ленин орденниң эдилекчизи.

ТӨЛЕПТИГ БЕЛЭЭВИС

Сан дорт кудумчуларлыг, каът-каът бажыңнарлыг, ажыл-ишчи, тура-соруккур ажылчыннарлыг аныяк хоорайывыстың хүнүн-не чаагайжып, херин базымнар-биле өзүп, сайыырап турарынга сеткилливис ханызындан өөрүп, чоргаарланып турар бис.

Аныяк Тыва АССР-ниң Ак-Довурак хоорайда даг-дүгү арыглаар комбинат ажыглалга киргген, ада ажылчыннар, чолаачылар негеттинип турар деп дыңнаан, бо хоорайга он ажыг чыл мурнунда келгеен мен. Мергежилим аайы-биле транспорт цегинге чолаачылап эгеледим.

Комбинаттың руднигиниден даг массазын чүдүрүп алган, ону үүрмектеп-сорттаар комплексте чедирер — кол-ла соруулгавыс ыдыг бооп турар. Ажыдывыс харымсалгалыг, чүгө дээрге, үзүктелиишкин болур болза пехтин ажыды соксай бээр. Баштайгы үелерде бергелер бистин ажыдывыска турган: эргижирээч, биче күштүг машиналар болза үрелеп бергилээр.

Оон бээр ам 10 ажыг чылдар эртти. Күчүлүг машинатехника-биле хандыртынган бистиң транспорт цегинин ажыды ада-даа тодаргай чижек болур.

Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадының бирги залчээнден эгелеп бо цехке чолаачылап турар мен. Коллектививис эпнайыралдыг, ажыл-ишчи-даа. Хей чылдарда ажылдаан хоочуннар-даа, аныяктар-даа бистө хей. Күш-ажыл кижини хаастаар болгай. Хей чылдарда ажылымны Коммунистиг партия, Совет чазак бедии-биле үнелеп, чазактың дээди шаннаалдары-биле-даа шаннады. Ол үнелелге улам сорук кирип, холум дыңзыг, тура-соруккур ажылдап чор мен.

Бистиң чолаачылар бригадазы онгу беш чылдың үш чылдарының планнын опаалдаарын хуусаа бетинде күүсеткен. Ол болза, бистиң Улуг Октябрьга төлептиг белээвис.тир.

С. ТУРОБЕЦ.

чолаачы, Октябрь Революциязы болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнериниң эдилекчизи.

УЛУГ ОРУКЧЕ ҮДЭЭР

Башкы ажылын улуг күзелбиле шилип алгаш, чонвуң ажы-төлүн эртем-билигге өөредип, хей чылдар дургузунда ажылдап келдим. Кижи болуру чажыдан дижир. Ынчангаш бичин кижилериниң сонуургалын деткип, алызы барып улуг орукче үдеп киирери башкы кижиниң ыдыктыг хүлээлгезин. Мээн дыка хей өөреникчилерим эртем-биилг чедип, улус ажыл-агыйында ажылдап чоруурлар. Аңаа өөрүп, чоргаарланып чоруур мен.

Школачыларның өөредилгезин-даа, кижизидилгезин-даа чаңгыс аай ажыл-чорудулга. Өөредилге, кижизидилге ажылының үре-түңнелдиг болурунга школа, ада-ие, хей-биитя бир демниг ажылдаары негеттинер. Сарыг-Септиң № 2 школазының башкылар коллективи бо айтырыгларже улуг кичээнгейни салып келген. Бирги улдун чаа доозулган бо өөредилге чыдында бис база-ла ук айтырыгларже опаа кичээнгейни салдывыс. Түңнелдер багай эвес бооп турар.

Бо юбилейлиг чылда башкыларның Бүгү-эвилел съездизинге Тываның бүгү башкыларының өөмүнээзинден делегаттарның бирээзи бооп чораанын база Октябрь Революциязы орден-биле шаңнатканым улуг аас-кежин-дир. Мээн эвээш-биче ажылымны партия чазактың од хире бедик үнелеп көргенинге улуу-биле четтирдим. Октябрь революциязы эвес болза күш-ажыл дээш мындыг алдар-хвыяаны бөдүүн араттың уруу менээ кым тыпсыр турган деп? Кым-даа эвес. Ынчангаш Октябрьны йөрээвишаан, аңаа чоргаарланып, соруум күштүг, холум дыңзыг ажылдап чоруур мен.

Октябрьның 61 чыл оюн таварыштыр баштынчывыс болгаш башкывыс В. И. Ленинниң «Өөренир, өөренир база катап өөренир» деп чагының амыдыралга боттанылгазы дээш бүгү күжүмпү, билиимни харам чокка бараалгадыр мен.

С. ДОСТАЙ,

Сарыг-Септиг Салчак Тока аттыг № 2 школазының директору, Октябрь Революциязы орденниг эдилекчизи.

Чүрээм-биле ханы тудуш

Кызыл партизаннарга Кызыл хоорайда тураскаал.

ХОСТАЛГА ДЭЭШ

1918 чылда мен Усинск Совединге шериг киллизин эргеленчилеп турган мен. Тывага эгелээн революсчу шимчээшкинге Минусинскиниң болгаш Устуң большевиктери идепкейлиг киржип, харын-даа ону удуртуп баштап турган чүве.

Ол чылдың май байырлалын демдеглеп турувуста, Өөк-Туранда контрреволюсчу үймээн эгелээн деп дувуренгиг медээ биске дыңналып келген. Кончуг дүрген дегертингеш, ыпаар хаптывыс. Кызыл гвардейжилериниң отрядын А. Н. Филиппов командылап чораан.

Өөкке кээриивиске Тываның кызыл гвардейжилери база чедип келген болду. Кулактарга өлүрткен эштериивис—чаныш-сыныш чок большевиктер Н. Г. Крюков биле С. К. Беспаловту Өөкке орнукшуттувус. Өлүрткен эштериистиң хөөрүүгө дацтыракты хүлээп алгаш, тураскаалга мындыг, бижикти арттырып каан бис:

«1918 чылдың май 4-те бужар-бак кулак дайзыннарның холундан өлген бистиң эргим эштериивис, чонвуң хөрээ дөш эрес-дидим демиселчилер, Урянхай край Советтиниң кежигүннери Никифор Григорьевич Крюков биле Семен Константинович Беспаловту мында орнукшуткан.

Эштериивиске кеззэ мөңгеде алдар!

Оларның хилинчээ дайзынга өш болзуп, бисти чаа тиилелгеже хей-аът киирзин!»

Контрреволюцияны баштап турган идегеттерни, оон мурнунда Урянхай крайның комиссары турган Турчаниновту база судтаары-биле Белоцарскиге эккелген. Оларны кадарган шериглерни командылаарын менээ дааскан чүве.

Ол-ла чылдың июнь айда Тываның орус, тыва чонунуң чыжы болган. Ол съезлиден мени Белоцарск хоорайның шериг гарнизонунуң начальнигиниге бадылаан. Оон эгелээн Тывага революсчу ёзу-чурумну камгалап быжыглаарынга шуут киржип эгелээн мен.

Бистиң шыныг хөрээвис халас эртпээн—чаа амыдырал тургустунган, адаларның чаагай оруун аныяктарывыс төлептин-биле уламчылап чоруур.

Кызыл гвардейжи чораан.

П. БАРКОВ.

Турен хоорай.

УЛАШТЫР ДАЙЫЛДАШКАШ

Ада-чуртувус — СССР-же оор ёзу-биле халдаан. Октябрьның чаалан алгышкынларынче холун, сунун семээн фашистиг өжелекчилерни чылча шапчырынга киржир аас-кежик менээ таварышкан.

Мээн фронтучу оруум онзагай байдалдыг болган. Балыглаңгаш, Грузиниң Гори хоорайының чоогунга эмнедим, сегип алдым. Оон кезек улус комиссияга киргиивис. Комиссияның ажылын башкарып турган грузин аныяк командир менден мынча деп айтырды:

— Силерниң чер-чуртуңар ырак улус-тур силер. Кадыңнар байдалы база ындыг-ла эки эвес шекаш. Силерни чандырып болур бис.

Өөрүм ам-даа дайылдажып турар деп бодаан мен. База катап фронтуже чоруларын дилеп, Мээн дилээмни хандырып бердилер. Өске кезекке киргеп мен. Кандыг-даа кезекке турары хамаан эвес, колла чүве дайынны дүрген чылча шаварыны болгай деп бодаан, улаштыр дайылдажып чорупкан мен.

Сапёрлар кезээнге турган болгаш үргүлүү мурнуку одурукка дайылдажып чоруп турдум. Ат-сурагдыг Дунай хемни кешкеш, Румынияны, Чехословакияны хосталкан мен. Орус, грузин, казах, алтай дээш дайынчы өөрүм-не хей турган. Ылангыя Николай Пактаев дээр алтай эр-биле бир ненің оолдары дег эш-найыралдыг чордувус. Өске эжим Дунай хемни кежип турган үеэзиге өлүртүп каан, аңаа ковчуг-ла хомудаан мен.

Дайын доозулганының дараазында чылында чапып келдим. Бо хүннерге чедир ажылдап турар мен. Хову-Аксының улуг тудуун кылчып, руда казып, шахтёрлап-даа келген мен. Улуг Октябрьның байырлалын таварыштыр фронтучу бүгү эш-өөрүмге байыр чедирдим. Бистиң дайынчы-даа, күш-ажылчы херектериивис Октябрь-биле ханы тудуш.

М. НОРДУП-СОЛ,

эки турачы.

Хову-Аксы суур.

ЧУРУКТА: М. НОРДУП-ООЛ.

саннар, фактылар

Төөгү талазы-биле кыска үеде Тывага социал-экономиктиг улуг чаартылгалар болган.

Республиканың чурттакчы чону 1945 чылдың эгезинге деңнээрге 1977 чылдың эгезинде 2,7 катап өскен, аны 95,4 муң кижи турганындан 257,5 муң кижи четкен, оон иштинде тываларның саны ийи катап өскен.

* * *

1945 чылга деңнээрге үлетпүрүнүң ниити продукциязы 1976 чылда 57 катап, оон иштинде госку беш чылда 46 хуу өскен.

* * *

1945 чылга деңнээрге 1976 чылда электроэнергия будүрери 192 катап, хөмүрдаш будүрери 119 катап, мал саржаа будүрери 166 катап, дус будүрери 548 катап өскен. Үлетпүрүнүң өске-даа продукциязын будүрери элээн көвүдээн.

* * *

1953 чыл. Тывага коллективизация доозулган. 87 колхозтар тараачын болгаш арат ажыл-агыйларының 93 хуузун каттыштырган.

* * *

1958 чыл. Кошкүн араттарның сууржуң амыдыралче шилчилгези доозулган.

* * *

Амгы үеде республикада ниитилел сектору көдээ ажыл-агыйда ниити продукцияның 74 хуузун будүрүп турар.

* * *

Колхозтарда, совхозтарда болгаш күрүнениң өскедаа ажыл-агыйларында кол фондулар 1965 чылда 85,1 миллион рубль турганындан госку беш чылдың төнчүзүнде 260,9 миллион рубль четкен.

* * *

Госку беш чылда 163 миллион рубльдиг капитал салыышкыннары шиигзедип адынган. Ол сеекн беш чылдаазынга бодаарга ийи катап хөй.

* * *

Онгу беш чылдың ийи чылдарында 106,7 миллион рубльди шиигзедип алган, а республиканың капитал салыышкыннарының ниити хемчээлинде көдээ ажыл-агыйда капитал салыышкыннарының деңнелгүүрү 49 хуу болуп турар.

* * *

Совхозтарның кол будүрүлге фондулары 1965 чылга деңнээрге үш катап өскен, 1978 чылдың эгезинде 192,5 миллион рубль четкен.

* * *

Республиканың көдээ ажыл-агыйы чылда 56 миллион ажыг киловатт-шак электроэнергияны ажылдап турар, оон 90 хуузун күрүнениң энергия системазындан ап турар.

* * *

Көдээ ажыл-агый машиналарының парыгы элээн өскен. Амгы үеде бир совхозка-ла 42 трактор, тараа ажаар 17 комбайн, 36 чүк автомобили опаажып турар.

* * *

Совхозтарның будүрүлгениң эвес кол фондулар 105 миллион рубль ажып турар. Көдээнин чурттакчыларының чаагай чоруу элээн бедээн.

* * *

Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының айда ортумак ажыл төлевири чүгле госку беш чылда 26,3 хуу өскен.

* * *

Республиканың ажыл-агыйларында механизатор кадрлар саны госку беш чылда 4,9 мундан 5,5 муң чедир өскен.

* * *

Сөөлгү он чылда тудугда күш-ажылдың будүрүкчүлүү 61 хуу бедээн.

* * *

Госку беш чылда автомобиль транспорту-биле 124,3 миллион тонна чүктү сөөрткен, а пассажирлер сөөртүлгези 40 хуу өскен.

* * *

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның айда ортумак шалыңы 1970 чылда 123 рубль турганынга деңнээрге 1976 чылда 152 рубль чедир өскен.

* * *

Ажыктыг шолу 512,1 муң дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын госку беш чылда республикага тутkан. Ол-ла үениң иштинде 8988 өөреникчи киреп ниити билигниг 30 школазын, 2430 уруг турар школа назы четпээн уруглар албан черлерин, 538 орунуг эмнелге черлерин, 3740 көрүкчү киреп залларлыг клубтарны болгаш культура бажыңнарын тутkан болгаш ажыглалга киргген.

* * *

Амгы үеде Тываның улус ажыл-агыйында дээди болган ортумак эртемниг 19 муң хире специалистер ажылдап турар, оларның 6 муң ажыы тывалар.

Октаргайда киискип туру

ССРЭ-ниң камгалал министриниң ДУЖААЛЫ

1978 чылдың ноябрь 7. № 275 Москва хоорай

Эштер солдаттар болгаш матростар, сержантылаар болгаш старшиналар!

Эштер прапорщиктер болгаш мичманнар!

Эштер офицерлер, генералдар болгаш адмиралдар!

Эштер Совет Чепсектиг Күштериниң хоочуннары!

Бөгүн совет улус болгаш ооң дайынчылары, социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының ажылчы чоннары, бүгү дешилгелиг кижи төрелгетен Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюн байырлыы-биле демдеглеп эрттирип турар.

Улуг Октябрьның байырлалын бистиң чуртувус СЭКП-ниң XXV съездизиниң шийтпирлерин боттандырып чорудар, оңгу беш чылдың үшкү чылының онаалдаларын чедиишкиниг күүседир дээш совет кижилериниң сорук киирикчи күш-ажылының болгаш нитилел-политиктиг бедик идеийелиг чоруктуң байдалында демдеглеп эрттирип турар. Совет улустуң материалдыг болгаш чаан-бодал хереглелдерин улам-на долуулу-биле хандырып турар. Совет нитилелдиң идей-политиктиг чаңгыс эви улам-на быжыккан.

Совет Эвилели социализмниң акылдыгмалышкы чурттары-биле кады тайбың кожа-хелбээ догуна-ацкыныың, тайбыңның болгаш улустарның айыыл чок чоруунуң ленинчи политиказын чайгылыш чокка болгаш чүткүлүү-биле чорудуп турар. Делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырылышкынын улам ыыай ханыладырынче, тайбыңны, социал дешилгени болгаш улустарның хосталгазын хандырарынче угланган СЭКП Төп Комителиниң, ТК-ның Политбюрозунуң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң могаг чок болгаш үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазын совет кижилер, Совет-тер чуртунуң Чепсектиг Күштериниң дайынчылары чаңгыс үн-биле үүлдүгүнүп турар.

Ынчалза-даа делегей ареназында эки чорудулгаларның хөгжүдүүне империализмниң реакцылыг күштери удурланып турар. Делегейде күштериниң боттуу-биле тургустунуп келген деңзигүүрүк тоон көрбейн, олар бөо-чепсектиг эдлере бүдүрерин күштелдирип, кижи төрелгетекин «соок дайынның» буурап дүшкен политиказынче дедир чедирерин чүткүп турарлар.

Ындыг байдалда Коммунистиг партия болгаш Совет чазак чурттуң камгалалын быжыглаары-биле эргежок чугула хемчегларын хүлээп ап, совет кижилериниң серемчилелин болгаш бистиң Чепсектиг Күштеривистиң дайынчы белен чоруун бедидер дугайында доктаамал сагыш салып турар.

Коммунистиг партияга болгаш социалистиг Төрээн чуртунга кызыгаар чок бердинген совет дайынчылар боттарының политиктиг болгаш шериг билиглерин кызымаа-биле бедидип, бөо-чепсектиг болгаш дайынчы техниканы чедиишкиниг-биле шиңгээдип ап турарлар. Акы-дуңмалышкы социалистиг чурттарның армиялары-биле сырый дайынчы дем каттыштырылгазында олар моон сонгаар-даа социализмниң тоогүлүг чаалап алышкынарын серемчилелдии-биле камгалаарлар.

Эштер армияның болгаш флоттуң дайынчылары! ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң хоочуннары!

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюн-биле силерге байыр чедирип тур мен! Армияның болгаш флоттуң дайынчыларына дайынчы болгаш политиктиг белеткелге, дайынчы мергежилди сайзырадгайжыдарынга, чурумну быжыглаарынга, серемчилелди болгаш дайынчы белен чоруукту бедидиринге чаа чедиишкиннерни күүедим.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга алдар болдуруп **дужаарым болза:**

Бөгүн, ноябрь 7-де түс черинің шагы-биле 20 шакта бистиң Төрээн чуртувустуң пайысылады — Маадыр хоорай Москвага, эвилелдешкен республикаларның пайысылалдарынга, Маадыр хоорайлар Ленинградка, Волгоградка, Севастопольга, Одессага, Новороссийскиге, Керчиге, Тулага, Маадыр шивээ Брестиге артиллерияның үжен дааштаашкынары-биле салют кылыр.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл ою делгерезин!

Маадырлыг совет улус болгаш ооң эрес-шудургу Чепсектиг Күштери делгерезин!

Бистиң бүгү типилелгелеривистиң сорук киирикчизи болгаш организакчызы Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы
Д. УСТИНОВ.

ШУУШТУРУЛГА ШУГУМУ ШУУДААН

ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл болгаш Улуг Октябрьның 61 чыл оюнга күш-ажылчы чедиишкиниг ужуражыр дээш Кызылдың алгы заводунуң коллективи кызымаккай ажылдаан. Ол ам найысылалдың мурнакчы бүдүрүлгелериниң санында кирген. Тапгыг-ла бир чыл мурнунда заводтуң кидис идик кылыр, амгы үениң болбазын машина-техниказы-биле дерип кылган цехти ажыглаалга киргеи болгай. Ол бүгү нарын дериг-хереклелдер бо хүннерде соксаал чок, шуудадыр ажылдап турар апарган. Кижилер база-ла оларны башкарып өөрени бергеннер.

Оңгу беш чылдың үшкү чылының он айларында завод 1 миллион 179 мун рубльдиг нинти продукциязын бүдүрер тургаш, 1 млн. 184 мун рубльдиг продукциязын берген. Ол ышкаш сайгарылга планы база ажыр күүсеттинген.

...Заводтуң чаа корпузунуң пинги каъды. Дүк дыраар, хоюглаар, арыглаар, дыдар, кидис хептээр машиналарның даваш-шимээни аажок... Чай кадыда бүдүрүлгенің 20 ажыг чыл ажылдаан хоочуну М. И. Кондратова-биле (ортузунда чуруктүң оң талазында) ужуражып, чугаалаштывыс.

— Бистиң бригада Г. Г. Бендерлыхтың бригадазы-биле чарыштыг. Бо удаада олар тииледи. Бистер ийги черни алдывыс — деп, ол харыылаан. — Бисте В. Барабанова, А. Ховалыг, Н. Белева, Н. Кондратова дээш өскелер-даа ССРЭ Конституциязының бир чылында хуула үш чыл планнарын күүселдиккеннер.

— Ажылдың бүдүүгүү бо машиналардан кол хамааржыр деп, Б. Суваң (үстүнде чуруктa. Ол эдикчи-мастерлээш ур чыл болган) чугаалай-дыр.— Мээң эжим О. Ооржак станоктарның соксаал чок ажылдаарын хандырып турар. Ол оң айлар планын 163 хуу күүсеткен.

Заводта тергиин эки ажылдап турарлардың саны кажаңгызылан-даа көвүдээнин мастер А. Черменев дыңнатты. Чүгле кидис идик эвес, хом идик цеги база улуг Октябрьның байырлалын чедиишкиниг уткаан. **Адаанда чуруктa** — бажың тапочкалары, ажылчын хол хаптары даараар бригада-дыр. Ооң бригадири А. Левченко **(оң талазында турар)** мурнакчыларны адаарын дилээривиске: «Бо-ла кижилер шуутузу норма-чижекти үргүлүү ажыр күүседип турар» деп харылады. Олар хүнде 80 хол-хапты түс-түс даараар тургаш, 100—150 чедирип турар. А бригаданың он айда план күүселдеан 150 хуу.

Алгы заводунуң мурнакчылары П. Казанцева, Т. Жилкина, О. Ооржак, А. Ховалыг, Н. Белева, Л. Андреева, эдикчилер Б. Суваң, О. Ооржак, М. Тюлюш, Н. Дорохов дээш өскелер-даа Улуг Октябрьның 61 чылына уткуштур чарыштың тиилекчилериниң колонизаныга индир баары-биле эртеллер.

Д. МОНГУШ.

ФОТОРЕПОРТАЖ

ОКТЯБРЬ ЧАА ҮЕНИ АЖЫТКАН

● Ленинчи теорияның шынның бадыткаан Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиделгези империализмниң тергиделиниң системазын эң баштай болгаш шийтпирлин-биле чиге шаңкан. Ол чорук империалистиг системаны кошкаткан, социалистиг өске күүселерниң тургустунарын болдурган, ооң түпелинде амгы үеде туруп турар социализмниң делегей системазы тургустунган.

Эдвард ГЕРЕК

● Эрткен алдан ажыг чылдарның дургузунда Совет Эвилелиниң тоогүзү, улуг Ленинниң партиязының удуртулгазы-биле ССРЭ-ниң ажылчын ангызының болгаш улустарының кызымаккай демиселиниң тиилелгези болза бистиң бомбурээзвисти кабтаткан, делегей революциязының бүгү чорудулгазына хапы салдарны көргүскен болуушкуннарның чыл демиселди болур.

Бүгү делегейниң хемчээлинге социализмниң тиилелгеанниң эразын ажытkан Октябрь революциязына дешилгелиг кижи төрелгетен кезээ-мөгеде өөрүп четтирер.

Ле ЗУАН

● Октябрь революциязының бүгү делегейге тоогүлүг ужур-дузазы болза социалистиг келир үеже чырыткылыг орукту делегейниң улустарынга ооң айытканы, Совет Эвилелиниң практиказынга эң баштай хыпаттынган революстуг чаартылганың кол хевирлерин, методтарын болгаш аргаларын айытканы болур.

Юмжагийн ЦЕДЕНБАЛ

● Октябрь революциязының тиилелгези кызыгаар чок ажыг-шуужүгге туттурган корей улуска хосталганың хаваын чырыткан болгаш анаа демиселдиң оруун база тиилелгенин оруун айытkан.

Ким ИР СЕН

● Шипка—ол болза Болгарияның төвүнде бедик даг, бистин национал ыдыктыг черивис болуг. Бир эвес Шипка бистиң хосталгавыстың демдээ, болгар-совет акы-дуңмалышкы чоруктуң бедиги болур болза, Улуг Октябрь — ол болза биске ийги Шипка, болгар улустуң ооң бодунуң коммунистиг келир үезин көрүп каан бедиги болур.

Тодор ЖИВКОВ

● Октябрьның социалистиг Улуг революциязы бүгү делегей тоогузунуң чаа эпохазын, капиталистиг социализмче шилчилгенин эпохазын ажытkан. Ол эпоханың эң чугула онзагай чүүлдериниң бирээзи болза ооң төвүнде делегейниң ажылчын ангызының, социализмниң делегей системазының туруп турарының фактызы болур. 1917 чылдың соонда болган улуг нитилел болуушкуннарының чаңгызын-даа бүгү кижи төрелгетениң хөгжүдезинге делегей социализмниң салдарын барыылаалап көрбес болза, шын билип алыры болдунмас.

Гэс ХОЛЛ

● Октябрь дарлаткан улустарны боттарының национал болгаш социал хосталгазы дээш демиселче сорук киирип турар.

Долорес ИБАРРУРИ

Чээрбиги үүс чылдың кол болуушкуну

1917—1923 чылдарда революстуг Россияга кээп чораан америк публицист Линкольн Стеффенс: «Келир үени Россиядан көрдүм, кайгамчык оңза үүве-дир»—деп чугаалаан. Бай-шыырак буржуаз өг-бүлелге төрүттүнгөн ол кижи бистиң чуртувуска пазы-хаалы эдээн догуп бергенде (барлыг алдан хар чөөкшулан орган) чораан болгаш коммунистиг үзел-бодалдарга таарышпас ышкаш сагындырып турган. Ынчалза-даа «Бистиң бүгү айтырыгларывысты коммунизм шийтпирлеп болур. Ол айтырыгларны Совет Россия базаа-ла коммунизм шийтпирлеп бергеи» — деп, ол ынчаарда бистиң чуртувустан көрүп-билген бүгү үүлдериниңе ыыдыг түңнелди кылган.

Болдунуң хамаатызының ынчаарда копчуг шын чугаалаанынга АКШ бөгүн дүрүм өзүгаар чоргаарланып болур, а оңа үеде болза Стеффенстиң үнүп советке удур пропаганда кижи дыңнаар арга чок кылдыр дуй шаап турган. Улуг Октябрьның соонда эрткен үүле элээн каш чыл дургузунда чаңгыс «Нью-Йорк таймс» солун безин Советтерни болгаш большевиктерни үүс ажыг катап хөөржүткен. Херек үүле ооң-биле кызыгаарланмаан. 1918—20 чылдарда Совет республикага удур бөо-чепсектиг халдаашкынны сактып көрүүдер. А ооң бууранының соонда экономиктиг бүзөөлөшкин эгелээн турган, ол база-ла алдар чогу-биле бууран дүшкен.

Даштыкы хайгааракчыларның хөй нуруузу «совет шенелдеңи» кеди чок деп саналан турган. Өткүт угаанныг дээш Герберт Уэллс безин большевиктериң талазынга турган хиреезинде, оларның чаартылга плаңнарынга, ылаңгыы техниктиг дешилгеге үндезин болур, күш-ажыл болгаш амыдырал байдалдарын экижидер, чоннуң чаагай чоруунуң эгезин салыр электрижидилгениң үндезининге ажыл-агыны хөгжүдүрүнүң талазы-биле делегей төөгүзүнгө турбаан бүгү чуртка бир аай кылдыр көрдүнген перспективтиг планга эге баштайгызында бүзүревээн.

Шаандагы Россия империязының улустары социалистиг революцияны өөскүткеш, амгы үеде хөгжүп орар чурттарга колониализмниң арттырып кааны ажыл-агыйдан-даа дора ажыл-агыйны салган эдлан турган. Чижээ, чоннуң бижик билбес чоруу амгы үеде Африкада ышкаш 70 ажыг хуу, ол дээрге чуртту ортумаа-биле алырга ыыдыг, а Россияның Ортаа Азия кезээн алыр болза, ол сан ооң-даа хөй — 94 хуу чедип турган болгаш амгы үеде даштыкы Азияның чуруттарынга дөнүзөр болза, ооң ийи катап хөй боон турган. Хан төгүүшкүнүт ийи дайынларның — делегейниң бирги дайынының болган соонда ооң соонда дораан эгелээн хамаатты дайынының соонда бистиң чурттуң ажыл-агыйының хоозураашкыны массалыг культура чок чорукту улам уяныдаткан.

«ШЫДАВАС ҮҮВЕЗИ ЧОК КАЙГАМЧЫКТЫГ ЧУРТ»

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы тиедээнинің соонда 13 чыл болганда, бистиң чуртувуска ажыл чок чорук узуткаттынган. 16 чыл болганда, массалыг бижик билбес чоруктан бүгү-нитинің эге өөредилгезинче (ол болза — бүгү-нитинің ортумак өөредилгезинче) шилчилгени боттандырган. 20-даа чыл четпээнде, Совет Россия чаа, социалистиг экономиканы тудуп тургускан болгаш чер ажылдыг чурт турганындан индустриалдыг чурт болу берген. Бир эвес халаптыг кадыг-бергелер турбаан болза, ол хуусаалар ооң-даа кызырлыг турган. Советтер чуртунуң 60 чылының барык 20-зи ацаа чыгаан дайынларга болгаш катап тургузуушкунга үнген. Ол хиреезинде 30 чылдарда-ла ССРЭ үлетпүр хөгжүлдезинің талазы-биле делегейде үүле АКШ-тың соонда ийги улуг күүне апарган. А бо үеде бистиң чуртувус нефть болгаш хөмүр-даш тывыжының, кан болгаш минералдыг чемишчидилгелер, локомотивтер болгаш тракторлар, кызыл-тас, картофель, чигир свёклазының болгаш хөвей будүрүлгезинің талазыбиде делегейде бирги черни эзлеп турар.

ССРЭ-ниң чону делегейде эң хөй нефтинің казын тыварын азы эң хөй кажы эзалдирерин чедип алырының моннунда кымнымдан-даа хөй эртемденнерни, инженерлерни, эмчилерни белеткээн, кымнымдан-даа хөй ночнарны парлап үндүрген, ЮНЕСКО-ның саналыш "аугаар алырга, делегейде эң хөй ном ноччуп турар чурт базз-ла бистиң боон турар. Чуруттакчы чоннуң кижи санынга онааштыр алырга, бистиң чуртувуста эң хөй кижи өөренин турар: 1940 чылда бүгү чуруттакчыларның 24 хуузу өөренип турган болза, 1970 чылда—33, 1978 чылда—36 хуузу өөренин турган. Амгы үеде дээди болгаш долу база долу эвес ортумак эртемниг кижилериң саны бүгү чоннуң барык 80 хуузу чедип турар. 1939 чылда ол сан 12 хуу турган.

ССРЭ Черниң кылымал эдеринчизин кымны-даа мурнай салып үндүрүгениң соонда, көску америк хайгааракчылар Дрю Пирсон биле Джек Андерсон олар «АКШ — ийги черниң күүнезин» деп номну бижип үндүргеннер. «Россияның эң болбаазырааңгай күүне кылдыр хөгжөөнү», «тачка үеэниден атом үеэнче ооң шилчээни амгы үениң эдлеп кайгамчык үүлү боон турар» деп ыыда чугаалап турар.

АКШ чурттуг профессор Фред Нил мынча дээн: «Большевик революцияның үнген үеэзиден бээр ССРЭ-ге болган барык бүгү улуг болуушкуннарны бис шын эвес билип келген-дир бис. Бирээде, ук революцияның өөскүп үнерин баш бурунгаар билбээп-дир бис, ийнде, өөскүп үнүп-даа келирге, ооң чедиишкиниг болурун бодаваан-дыр бис... Кажан немецтер ССРЭ-же халдап кире бээрге, орустар үүле улуг-ла дээрге бөш-алды ай хире туттунуп турааала турар боор деп бодаан бис, а кажан орус улус дайынга ыыдажып үнерге, ук дайынның чедирген каража-когаралы оларга каш он чылдар иштинде оңгарлыр арга бербес боор деп бодаан бис, а кажан дайынга үрелген ажыл-агыйын олар дүрген катап тургузуп алырга, ракета дээн чижектиг нарын чепсек-хереклелдерни кылыптар эртем-биле кайда боор оларның деп бодап, ынчаар-ла копчуг шын эвес санап келген мындыгдыр бис».

Анатоль Франс Совет республиканың дугайында «шыдавас үүвези чок, кайгамчык чурт» деп чугаалаан.

КЕЛИР ҮЕНИ КАНДЫГ-ДАА БЕРГЕЛЕР ХАМААН ЧОККА БҮЗҮРЕЛДИГ ТУРГУЗАР

Планныг ажыл-агыйлыг социализм келир үени бүзүреалдиг тургузуп шыдаарын көргүскен. Совет планнарының бөттавышкынынга амгы үеде кым-даа чигаанмейн турар. Ындыг болзажок, ол-бо үүлдерге бүүрексевес чоруктар ында-хаая ам-даа бар. Чижээ, Барының чүктүп чамдык солуннары ССРЭ-де экономиктиг бергедээшкиннер улайлай тыптып турар деп чулчуруушкуннарны кылып турар. Ынчаарга шаанда ындыг бергедээшкиннер хөй турганы-ла шын, ол хиреезинде, безин оларны чедиишкиниг ажыр эртип турган-на болгай бис.

Фашистерниң агрессиязы бистиң чуртувуска халаптыг улуг чидириглерни чедиргеп. 1941—1945 чылдарда ССРЭ чуруттакчы чоруунуң 10 ажыг хуузуп болгаш национал байлаанның 30 хире хуузуп өскүнгеп. Ол бүгү үүлдү Барының чүк санаан көргеш, катап тургузуушкунга каш-каш он чылдар негеттинер боор деп бодаан. А катап тургузуушкунга үүле элээн каш чылдар үнгеп. Эрткен дайынның хайында ажылчын нүүк чедишшестеп, Сибирьниң ажыкбайлаан шиңгээдип алыры оожумнаан турган. Ынчангаш чамдык экономиктиг дарылгалар ам-даа ийи-чаңгыс бар боон турарында кижи кайгаар чүве чок. Кайгамчык чүве үүл дээрге, кандыг-даа бергелер хамаан чокка бистиң чуртувус удам чаа-чаа соругаларны бүзүреалдиг шийтпирлеп келгенинде болгаш шийтпирлеп-даа турарында боон турар.

Чижээ, кол угаанныңкыны чоннуң амыдырал деннелин дыка бедидер ужурлуг турган 1971—1975 чылдарның планы колдуунда күүсеттинген, ынчан ол 5 чылдың 4-ү дүжүт чок берге болганын сактып көрөзүлүнер. Бистиң улус ажыл-агыйымыстың кризис чок бүзүреалдиг хөгжүлдезин оңгу беш чылда база-ла улам чылавышаан. Ооң кол дозуцу ажыкты болгаш шынарны бедидери апарган. Угланмышкынывыс база-ла биез хөгжөр — чоннуң амыдырал деннелин бедидери болур. Бистиң чуртувустуң арга-шинээзи улам өзүп көвүдеп турар. 1976—1990 чылдарда ооң материал база сан-хөө курлавырлары эрткен 15 чылга деннээрге, барык ийи катап улгадыр.

— Сураглыг ангын чогаалчы Чараз П. Сноу Улуг Октябрьның 50 чыл оюнда алдарлыг сестерни чугаалаан. Чүл дээрге мынча дээн: «Октябрь революциязы болза чээрбиги үүс чылдың кол болуушкуну болган. Ол бистиң шупгувуска улуг салдарны чедиргеп... Кижи сактып бодаар арга чок ол хире кадыг-бергелерни безин ажыр эртkенин бодан көөрге, алдарлыг херек-тир. Совет социалистиг күүселиниң кайгамчык төөгүлүг перспективазын бис ам-даа болур-чогууру-биле чедир үнелеп шыдаавын турар чадавас бис. Амгы үүс чылдың төөгүзүнде бистиң ажыл-төлдеривис болгаш оларның ажы-төлдери ол кайгамчык улуг чорудулганы бистен артык чиге шын үнелеп шыдаар аваар боор. Ол үеге чедир совет тургузуушкун чаачаа чадалларга чедер... Кандыгдаа, чеже-даа бергелер хамаан чокка совет нитилел кезээде келир үеже дидим көрүп келген. Ол болза делегейниң бүгү ак сеткилдиг кижилериге эн-не эргим, үнелиг үүл боон турар».

Лев БОБРОВ,
ПМА-ның корреспондентизи.

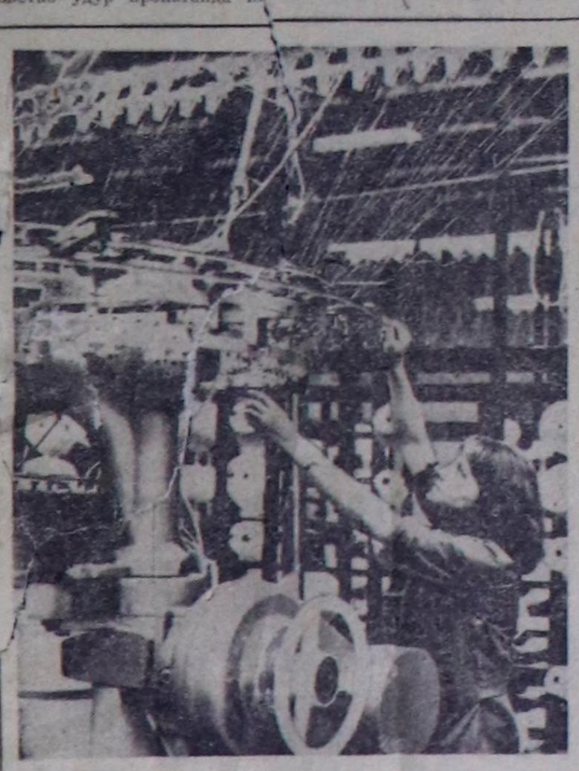

Лодзьтың пос-таавы үлетпүрүн хөгжүдеринге болгаш сайзырадгайжыдарынга ПУР-да он-он миллион злотыйны үндүрүп турар. Бо хоорайның фабрикалары шагдан бээр үүле Польшаны «хепкерип турган» болгаш постуң хевирин тодарадып турган эвес, харын бодунуң продукциязын делегей рыногунче үндүр садып келген.

ЧУРУКТA: Лодзьта «Бистона» фабриказында пос-таавы аргыыр амгы үениң машиназы.

ЧУРУКТA: Барыын Берлинниң полициязы мындыг методтар-биле хеделип турар. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ОКТЯБРЬНЫҢ АЧЫЗЫНДА

Чүгле, чүгле совет шагда...

Кызыл хоорайла турттап чоруур, 1930 чылан бээр партия кежигүнү, пенсионер, чеден харже дөгүй берген Шикпер-оол Хорлууевич Монгуштун салым-чолу, бүгү совет кижилерини-биле домей, база-ла Улуг Октябрь-биле тудуш холбашкан. От Октябрьнің чаалап алышкынарын Тыва черге быжыглаарының хөрээнге болунун төлептиг үлүг-хуузун киириштирип келген. Ооң эрткен оруу солун.

Ш. Монгуш 1930 чылда Кызылга пам сургуулун доосканн. Тывага, ылаңгыя барының талакы кожууннарга кежээлеп турган ак дээрбечилерни базарынга киришкен. 1934 чылда Улан-Удэте рабфакты, 1938 чылда Иркутскиниң көдээ ажыл-агый институдун доосканн. Төрээ Тывазынче дээли эртемниг баштайгы тыва агрономнарның бирээзи болуп, өөрүшкү-маңнайлыг ээп келген. Ол-ла чылдарда Монгуш ам Моолдуң Араттың революстут намының ТК-зының Бирги секретары, МАР-ның Улустун Улуг Хуралының Президиумунун Даргазы Ю. Целенбал-биле кады өөренип чораан.

— Орустаары-даа шыырак, черле өөренири тергиин кижи чораан. Эш-оорунге эвилеңээлдек, дузаарга, чылыг-тымчак сеткилдиг эш чүве— деп, ол сактып чугаалап олурар.

1943 чылда Барыын-Хемчиктин Барлыкка баштайгы совхозту организастап турганн. Аңаа агрономнап, директорлап ажылдап чораан. Тываның Совет Эвилелинге хаттышканы — уттундурбас улуг болуушкун. 1944 чылдан эгелээш Тыванын чопу совет хамаатылары болганнар. Барлыкка тургустунган ол чаа совхозка Совет Эвилелинің ачы-дузазы дораан кестү берген. Чаа совхоз машина, трактор, комбайннарны ап, чоорту-ла «балдыр дыңзыр» орган. Өрген безин какпаан черге совхоз төвү суурну коммунист Ш. Монгуш тургузушкан. Ол суур ам таныттынмас кылдыр өскерилген, совхозтун экономиказы улам быжыгып хөгжээн.

Төлептиг аажы-чаңныг, хүш-ажылга ынак өг-бүле Шикпер-оол Хорлууевич, Бора Конзан-ооловна Монгуштар чеди уругну кижизилип доруктурган. Бистің чуртувуста эртем-билигже орук ажык, ол дугайын алдын Хоойлувуста магадылап быжыглаан. Ооң боттуг чижээн бо өг-бүледен-даа көрүп болур. Улуг уруу Ирина Очур педагогика институдун болгаш партияның дээди школазын доосканн, ам СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкомунда ажылдап турар. Оларның хөй кезии дээди эртемни чедип алгылааш, билиин, күжүн чонукка харам чокка бараалгадып чоруурлар. Монгуштарның ортун уруу Марина Гаврилова университет доосканн, философия эртемнериниң кандидазы, ам Кызылдың педагогика институдунда башкылап турар. Ийи бичиилерилиң бирээзи Кызылдың педагогика институдунда, а хеймери № 15 школаның 8-ки класында эки өөренип турарлар.

Делегейде бир-ле дугаар Октябрь революциязы тиилээн бистің улуг делгем Төрээн чуртувустун ог-бүле бүрүзү Монгуштарны ышкаш ындыг найгамчык чаагай аас-кежиктиг. Олар тыва шүлүкчүнүн бир чогаалында ышкаш мынчаар чугаалаар эргелиг:

Тыва кижи үре-төлү
Тывылган шаг ырак-даа бол,
Чүгле, чүгле Совет
шагда
Чүглүг куш дег хосталган
бис.

К. ТҮЛҮШ.

ОКТЯБРЯТ БОЛГАННАР

Школаның пионер өрээлинде кызыл-кызыл галстуктарлыг ак-ак хөйленнерлиг пионерлер бижиттинген сценарий ёзугаар шүлүктерин, чугаалаар домактарын катаптаан, канчаар чугаалаарын база катап арга-дуржулгалыг отряд даргаларындан, пионер вожатыйларындан айтырган, өрээлдің ол-бо кыйынында сумелешкен турлар. Олар Кызылдың Совет Эвилелинің Маадыры Михаил Бухтуев аттыг № 1 школазының пионерлери-дир. Олар октябряттарның «Кызыл сылдыс» байырлалынга белеткенин турганнар ол.

Школаның коридорунда чыылган ада-лелер, октябрят болур бирги классчыларының ажылары, угбалары болган оларның башкылары. Пионер өрээлинде шимээн читкен. Шүлүкчү Л. Дзержинскийниң сөзүнге композитор И. Дзержинскийниң «Кыдыгдап кыдыг чедир» деп ырызынга үдеткен пионерлер коридорга чыскаалышкан. А. Александровтун «Совет Армия дугайында» деп ырызы чаңыланган. Бирги каттаан сарыг-сарыг пилотказарлыг, ак-ак хөленнерлиг бирги классчылар чыскаал ёзугаар марштап үнгеш, пионерлерни мурнунга шугум дег дорт чыскаалыштылар.

Пионерлер Октябрь, Ленин, партия, комсомол, пионер, Төрээн чурт дугайында шүлүктерни, ырларны октябряттарга бараалгатпышаан, оларга пионержи чагыгларны бергеннер.

Октябряттар бөаа пионерлерге ырыларны, шүлүктерни бараалгадып, эки өөредилгелиг, сагылга-турумнуг боорун аазааннар.

Школаның пионерлери октябрят бүрүзүнге кызыл сылдысты кадап берип, өөлдек сөстерлиг күүзөшкиннер-биле доллунган открыткаларны тудускан. Ооң соонда октябряттар даңгыракты хүлээп алганнар.

Пионер вожатыйы Раиса Смородинова октябряттарга байыр чедирген. Пионержи класстар октябрят бирги классчыларга боттарының чыгганы библиотекаларын белекке бергеннер.

Ада-пелериниң өмүнээзинден Т. Глушенко сөс ап үүве чугаалаан.

«Бөгүн Совет Эвилелинің Маадыры Михаил Бухтуев аттыг пионер дружиназы 75 кижини бодунуң хүрээлеңинге киирип алган. Байырлал-биле, эргим октябряттар!» деп вожатыйы чугаалаарга, олар тук тудукчуларының соо-биле А. Александровтун «Октябряттар» деп ырызын ырлашпышаан, марштап чорупканнар.

Б. КЕНЕШ.

ААС-КЕЖИКТИГ ЧАШТАР.

ЧАЖЫТ ДИЛЕГ

Владимир Ильичниң адынга ажылчыннардан болгаш тараачыларан дыка хөй янзы-бүрү белектер кээп турган. Ыынчан чиир ажыл-чем кончуг чеген турган болгаш олар хлебти-даа, кадык кылыр чинге-тараанны-даа, ак чигирни-даа чорудуп турганнар. Оон өске-даа белектер чоруткулаар.

Ындыг белектер алгаш, Ленин хаваан дүүп, бодаңы берген.

— Канчап бардынар, Владимир Ильич? Улус сагыш-сеткилиниң ханызындан, буянныг чаагай чүүдү-чүрээнден өргүп сунуп турар белектер-дир кийн— деп, кады ажылдап турар эш-ооруу Ленинни оожургатканнар.

— Ындыызы ындыт-ла харын —деп, Ленин чөвүнге кирген. — Ынчалза-даа, бодап көрүнер даап, эпчок ышкажыл. Бо-ла бүгү чүве эрги шагдан, эрги чаңчылдардан келгени ол-дур ийин. Мени буруулаттанын көрүкер, байларга-даа, ламаларга-даа... улус өнчүхөреңгизин бар шаа-биле берип чорааннар. Опу чок кылыр херек. Чок ыылыр —деп, Владимир Ильич шыңгыы катаптаан.

Ленин бир-ле катап чагаа алган. Чагаа ыраткан— Гомель облазының Клинцы хоорайда Стодольск дээр шекпен фабриказының ажылчыннарындан келген болган.

Владимир Ильич чагааны номчуп көөрге, Октябрь революциязының чоокшулап орар бөг чыл орт-биле холбаштыр ажылчыннар Ленинге байыр чедирип, кан кадык болурун күзээн, а чагааның адаанда мынчаар бижээн болган: «... сеңээ байырлал таварыштыр... бистің кылганывыс бөдүүн белезвисти чоруттувус». Ынчангаа ол белек дээрге топчук шекпен дээрзин айтып бижээнпер.

Чогаада аттарын салып каан болганнар. Ийи-үшдаа эвес, мырынай дөрт үүс.

Владимир Ильич демиреүжүк, саазын ап алгаш, ажылчыннарга мындыг харыы бижээн:

«Эргим эштер!

Байыр чедиргеннер, белээнер дээш силерге четтирдим. Менче белектер чоруттазын силерге чаңыдыбыле чугаалап каайл. Бо чажыт дилегни бүгү ажылчыннарга чугаалап бээрин дилеп им. Силерниң В. Ульянов (Ленин)».

Клинцы хоорайның ажылчыннары Ленинниң чагаазын алгаш, номчаанпар. Сеткили хангаанар. Четтиргенин өлереткен эки, чылыг, чымчак чагаа болган.

Ынчалза-даа ажылчыннар биргээр боданыр үжүрга таварышканнар. Ленин белектер алырынга хөкүү чок дээрзин олар билип каанпар. А дилег чагыт-даа болза, ол база шындыр деп билгеннер. Владимир Ильичниң дилээн ажылчыннар дайынчы дужаал кылдыр хүлээп алганнар. Клинцының бүгү чурттакчыларынга ол дугайын чугаалап бергеннер.

Бир-ле катап Стодольскиниң ажылчыны Степан Шерстобитов Минск чоогунда төрээн суурунче чоруткаш, Лениниң дилээнин дугайын чугаалаан.

Тараачыннар хомудаан болбайн аан. Чаа чыл таварыштыр Владимир Ильичге олар бичин өскаар иштн чаагай ары чигири чорудун бөаа деп белеткенип турганнар. Ам кавчаар, дилег дээрге дилегле болгай, тараачыннар ону тоон көөр ужурга таварышкан.

С. АЛЕКСЕЕВ.

«Сесегениң ыраажызы»
Сеткил-чүрек сергедип кээр.
Шапкын Хемчик унун хээлээн
Сайзыралды чуруп келир.

Кылыр ишке сорук кирген
Кыстар, өөлдар хөглүг ыры
Октябрьның ачызында
Оран-чуртта чаңгыланган.

ПАРТИЯ БИЛЕДИ

Шак-ла ынчан декабрь ай...
Сагыжымдан уттундурбас
Намдарымга балаттынмас
мөңге артар
Намга кирген үем түве.
Лениниң биледимни
Ийи холдап хүлээп алгаш,
Болган улуг хүндүткелден
сүрөөдексеп,
Бодалдарым дойлу берген:
«Революция төрээн чери
Петроград
Изиг түлүк, тулчуушкунга
белен турган.
Аврора дааштаашкыны
кызаш дээрге,
Ажылчы чон чепсээн туткаш
тура халаан.
Чаңнык-диңми аразында
туктар туткан,
Чалгаан чоннар «Интернационал»
ырлажып,
«Кышкы ордуже, ура!»— дээн
кыйгы үннер
Кыпкан чалбыыш аразында
чаңгыланган.
Пролетариат мөгеш дивес
кызыл тугун
Большевиктер бедик тудуп,
чонну баштап,
Улус чонну «Советтер дээш,
бурунгаар»—деп,
Улуг Ленин орук айтып
чоруп турган.
Карангы дүмбей өртемчейге
бир-ле дугаар
Хаваалыг хүн Орус чурттан
үнүп келген...»
Октаргайже бодалдарым
Оккулаштыр ужуккулаан.
Секретарының чылыг холун
дыңзыг туткаш,
Сергек омак чорупкан мен...
Чүрек дужу карманымга
Чүүден артык үнемчеліг
партбилетим
Камнаг эптиг шыгжап чорааш,
сорук күштүг
Кадыг-бергээ торулбайн,
ажылдаар мен!

К. МУНЗУК.

ТЫВА ЧЕРИМ

Тыным ышкаш хайыралыг
Тыва черге төрүттүндүм.
Амгы хүннер, келир өй
дээш тулчуп чораан
Адаларым ханы сиңген
черим-дир сен.
Тыным ышкаш хайыралыг
Тыва черге өзүп келдим.
Адаларым күзел-соруу
сиңип калган
Амыдырал хайнып турар
чуртум-дур сен.
Сеткил-чүрээм, бодум-биле
Сеңээ бүрүн бердинген мен.
Ак-көк дээрниң адаанга маа
түс-даа чылды
Ажыр чурттааш, мага ханып
өскүс боор мен.
Саяа чылдар назылыг бол,
Салым-чолум мындыг турбаан,
Октябрьның күштүг чалгыы
келбээн болза,
Ораным сен, оглун мен-даа
канчаңгай аан!..
Овза черниң төлү-дур сен,
Орлан, чассыг хеймери сен.
Эзи сокпас базым-биле
чоруп орар
Эмис оруун Ленин сеңээ
айтып берген.

М. ӨЛЧЕЙ-ООЛ.

ТИИЛЕКЧИЛЕРНИ ИЛЕРЕТКЕН

ВЛКСМ обкому, Тыва АССР-ниң журналистер эвилели, республиканың комсомолдуң 60 чылдарынга турасхаатканн «Бистің фотоделгелгени организастап эрттирген. Делгелгени организастап эрттирген оргкомитединиң жюризи ооң түннелдерин үндүрген. Делгелгеге келген фоточурукларны анализтеп көргеш, дараазында шаңналдарны тыва-дыысканнар:

Бирги шаңнал — 60-60 рубль болгаш бирги чергениң дипломнарын тывысканнар болза:

А. А. Зайцев — «Шын» солунунуң фотокорреспондентизи.

В. Н. Савиных — «Тувинская правда» солунунуң фотокорреспондентизи.

В. А. Шайфулин — «Молодежь Тувы» солунунуң фотокорреспондентизи.

Ийиги шаңнал — 30-30 рубль болгаш ийиги чергениң дипломнарын тывысканнар болза:

Ю. А. Косарьков — Кызыл хоорайның амыдырал хандырылга комбинадының фотогравы.

В. Г. Кудрявцев — «Тувинская правда» солунунуң фотокорреспондентизи.

А. И. Мельников — Кызылдың телевидение студиязының фотокорреспондентизи.

В. М. Семенкович — республиканың чогаадылга бажыңының методизи.

Үшкү шаңнал — 15-15 рубль болгаш үшкү чергениң дипломнарын тывысканнар болза:

А. А. Белогорский — «Тувинская правда» солунунуң фотокорреспондентизи.

В. М. Градунцов — Кызыл хоорайның амыдырал хандырылга комбинадының фотогравы.

В. С. Кара-Сал — «Шын» солунунуң човаачылы.

Л. И. Карих — Чурттал-коммунал ажыл-агый министерствозунуң кол бухгалтери.

В. Ф. Чадамба — «Шын» солунунуң харыысалгалыг секретарының оралакчызы.

Б. А. Черногубов — Кызылдың телестудиязының телеоператору.

Мактал шаңналдар — 10-10 рубль:

В. Г. Амыр — Кызылдың телестудиязының лаборантызы.

Г. А. Белогорский — столоваалар болгаш ресторанналар трезинин ажылчыны.

В. В. Компасов — пенсионер.

О. Д. Охемчин — «Тываның аныяктары» солунунуң кидис эргелекчизи.

И. А. Рассеник — «Тувинская правда» солунунуң корреспондентизи.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 7-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

10.55 — Улуг Октябрьның 61 чыл оюнга турасхаатканн Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының чыскаалы. В. И. Ленин аттыг шөлдеп дамчыдылга.

МОСКВАДАН

13.45 — Москва. Кызыл шол. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга турасхаатканн шериг парады болгаш ажылчы чоннарының чыскаалы. Интервидение. Төңгенде — пионерлерниң байырлал концерти.

16.55 — «Комиссар-биле кожа». Уран-чечен телефильм.

18.05 — «Октябрь». Совет шүлүкчүлериниң шүлүктериниңден композиция.

18.35 — Балеттиг аныяк артистериниң концерти.

19.05 — Чурттуң экранынга үнгениңден бөаа 40 чыл болганынга. «Боолуг кижи». Уран-чечен фильм.

20.35 — «Ак-көк отчугаш».

22.30 — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга турасхаатканн шериг парадының болгаш ажылчы чоннарының чыскаалының дугайында репортаж.

23.45 — 01.00 — «Ак-көк отчугаштың» уланчызы.

Редактор Б. С. ШАРАВИИ.

КИНО

НОЯБРЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Фронт ындында фронт» 10.00, 13.10, 16.20, 19.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыыдыы 12.20, «Бичин сержант» 13.40, 15.30, Киночыыды. Программада «Арага тигикчилери», «Адыр, мана!», «Кадайлары ашактарын каичаар садып турганнарыл» 17.20, 19.00 шактарда.

«ТААА-ХЕМ»: «Сиреча кудумчуундан оолдар» 13.00, «Ак борулер» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шактар хап турда» 13.00, «Бөштай ат адыр эргее» 14.50, 17.40, 19.00 шактарда.

1978 ЧЫЛДЫҢ НОЯБРЬ 8-ТЕ
ФИЛАРМОНИЯНЫҢ
КОНЦЕРТ ЗАЛЫНГА
«АЯН»
ЭСТРАДА АНСАМБЛИНИҢ БАЙЫРЛАЛ КОНЦЕРТИ БОЛУР
Филармонияның кассазы 10 шактан эгелеп ажылдаар.

«БЕШ ЧҮЗҮН МАЛЫВЫС» Уран-шевер мастерлер Саая Көгел биле Хертек Тойбухааның кылган ажылдары.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге биче хар чаар. Барымчүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы барымчалакы районнарга 1—6 градус чылыг, өске артканнарынга 0—5 градус соок болур.

Кызылга бүргеп аязыр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторунун 2-24-63, редакторунун оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийн амыдырал болгаш совет түрүзүт киллистериниң 2-37-13, пропаганда киллизиниң 2-31-75, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетпүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация киллизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериялың 2-12-45, солун келбейн баргада 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чатыг 2718.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүдениниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садылының талазы-биле эргелелиниң типографизазы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—01313.